

Век и по Генералштаба српске војске

НЕПРЕКИДНИ РАЗВОЈ И УНАПРЕЂИВАЊЕ

Највиши стручни и штабни орган за припрему и употребу Војске Србије у миру, ванредном и ратном стању, Генералштаб предлаже и операционализује одлуке за припрему и употребу Војске Србије из надлежности председника Републике и начелника Генералштаба Војске Србије. Начелник Генералштаба командује Војском Србије у складу са законом, одлукама председника Републике и актима командовања. Највиши је стручни саветник председника Републике Србије и министра одбране за припрему, организовање и употребу Војске.

Пише Душан ГЛИШИЋ
Фото: Архива МЦО

У својој, више од два века, дугој историји модерне државе Србија није много заостајала ни у једној области привредног, научнотехнолошког, културолошког, па ни општег животног развоја. Тако је било и кад је реч о војсци и њеној организацији и развоју. Од оснивања стајаће војске у Србији, тридесетих година 19. века, до данас, њена модернизација, организација и начини употребе пратили су најсавременије европске токове.

Први генералштаб, као највиши стручни и командујући орган војске, надлежан за припрему и употребу војске у рату и миру формиран је у Прусској, у време Наполеонових ратова, у склопу војних реформи и прилагођавања војне организације променама у ратоводству, насталим појавом многољудних националних армија и наглим развојем војне технике. У то време у генералштабовима се израђују концепције одбране, ратни планови, конципирају и разрађују војне доктрине и стратегије, планирају развој, организација и структура система одбране и мобилизацијске готовости, организује ратно планирање, координира развој инфраструктуре и уређење државне територије за вођење рата... У време ратова генералштаб се најчешће проширује појединим организационим јединицама из састава министарства одбране и тако прераста у штаб врховне команде.

Пола века касније, о генералштабу и генералштабној струци интензивно се размишља и у Србији. *Законом о устројству војске* из 1860. године била су предвиђена само два формацијска места за генералштабне официре, капетана и поручника, да би касније, по оснивању Главног генералштаба као саставног дела Министарства војног, у њему било 15 официра, док је у целој војсци било свега 59 места за генералштабне официре.

ЗАХТЕВ ВОЈСКЕ И ПРОМЕНА У РАТОВОДСТВУ

Први српски официр који је предложио да се Генералштаб формира и у нашој војсци био је генералштабни мајор Љубомир Ивановић, који је своја размишљања објавио 1869. године у часопису „Војин”. Седам година касније, Уредбом од 5. фебруара 1876, формиран је Главни генералштаб српске војске, када се на месту министра војног налазио пуковник и касније генерал Тихомиљ Николић. Било је то у време припрема земље за српско-турске ратове 1876–1878. године. За почетак, имао је три одељења – Оперативно (Унутрашњи и Спољни, а од 1896. и Мобилизацијски одсек), Географско и

Начелник Генералштаба Војске Србије
генерал Милан Мојсиловић

ВЕК И ПО У СЛУЖБИ ОТАЏБИНЕ

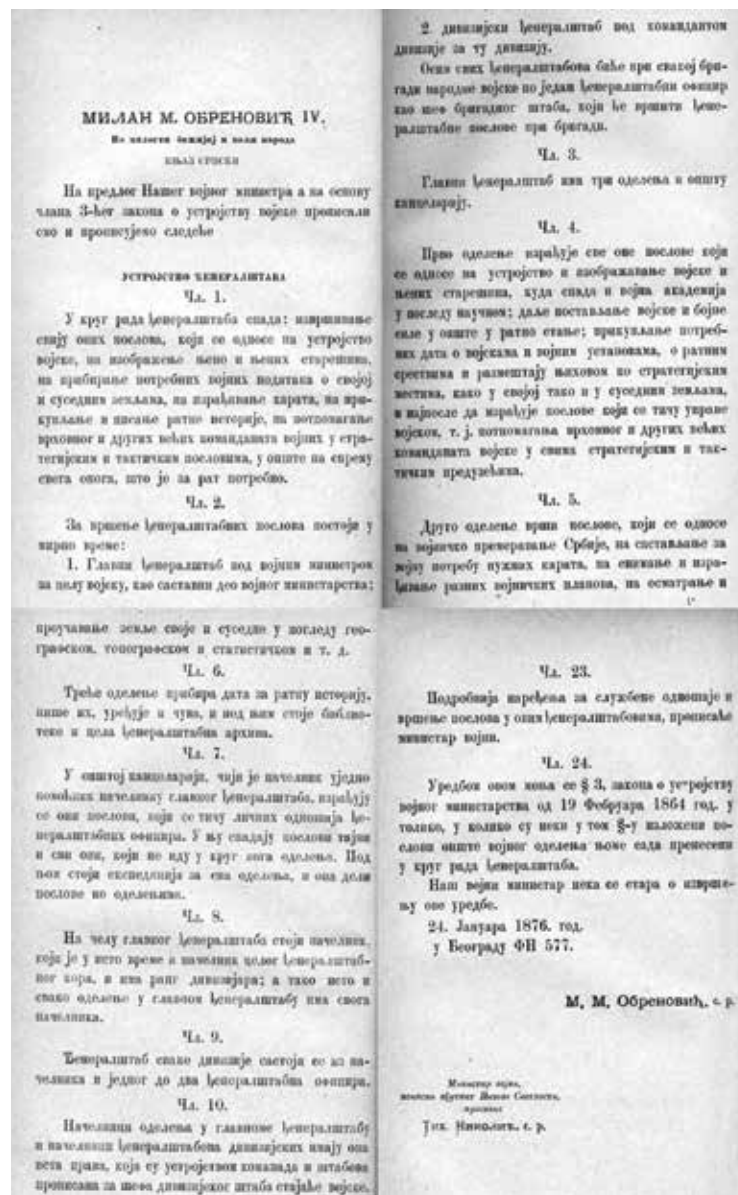
У времену великих искушења и одлучујућих историјских прекретница настајао је и развијао се заједно са државом и народом Генералштаб српске војске. У одбрамбеним и ослободилачким ратовима имао је улогу и позицију где су се знање, искуство и одговорност претварали у одлуке од пресудног значаја. Улога у обликовању војске и вођењу борбе за слободу уткала је Генералштаб дубоко у нашу војничку и државну историју. Већ век и по представља стуб стратешког промишљања и ослонац државног руковођења у питањима одбране. Мењали су се време, околности и облици деловања, али је улога Генералштаба остајала трајна – да својим знањем, одговорношћу и визијом обезбеди припрему и употребу војске у миру и у рату. Данас, у ери убрзаног технолошког развоја и нових безбедносних изазова, та одговорност добија нове облике и захтева стално прилагођавање. На темељима које су поставиле претходне генерације настављамо да градимо савремену и снажну војску, у служби грађана и државе. Чувајући традицију и славна дела наших предака, Генералштаб српске војске остаје посвећен очувању мира, слободе и стабилности њене Србије.

Историјско. Први начелник Главног генералштаба био је генерал Франтишек Александар Зах да би га, током век и по дуге историје, наследили неки од најпознатијих и најуспешнијих српских војсковођа, непобедивих стратега, доказаних у многим биткама и бојевима за ослобођење Србије од завојевача којих на овим просторима никада није мањкало. Током тог периода Генералштаб, као мирнодопски орган, није постојао само четири године, од 1898. до 1902, односно за време Команде активне војске, иако су и тада његове основне функције сачуване у њеном Генералштабном одељењу српске војске и Историјском и Географском одељењу Министарства војног.

Главни генералштаб српске војске обављао је разноврсне послове, који су били од највеће важности за одбрану независности Краљевине Србије и развој њене војске. Мирнодопски рад Главног генералштаба започео је послом на реорганизацији српске војске после српско-турских ратова 1876–1878. године. На основу Инструкције војног министра, Главни генералштаб требало је да припреми много-

Генерал Франтишек Александар Зах

бројне пројекте, од устројства војске, преко Главног генералштаба (струке и службе), регрутовања стајаће и народне војске, послуге војске, извршавања и попуњавања, до мобилизације.

Свако одељење Главног генералштаба имало је своје посебне задатке. Задаци Оперативног одељења били су праћење стања суседних земаља и њихових војски, испитивање и оцењивање војне спреме своје земље, „изображавање” и припремање „ваљаних ђенералштабних официра”. У суштини, задатак Оперативног одељења био је „потпомагање врховног и других већих команданата војске у свима стратегијским и тактичким предузећима”.

Географско одељење вршило је послове који су се односили на војничко премеравање Србије, састављање потребних карата, снимање и израђивање

разних војничких планова, осматрање и проучавање Србије и суседних земаља у географском, топографском и статистичком погледу, док је Историјско одељење имало обавезу да прикупља, уређује и чува податке за ратну историју, а под њим су биле и библиотеке и цела генералштабна архива.

Географско одељење радило је и на изради карте српско-турских ратова 1876–1878, саобраћајне карте Србије и карте телеграфске мреже у Србији. Оно је 1881. године издало карту слива Јужне Мораве, на којој је приказано подручје ослобођено у рату са Турском. Наредне године израђене су детаљне карте Краљевине Србије и војнотериторијалне поделе на корпусе. У издању Главног генералштаба штампан је и Топографски кључ.

МАЛО У САСТАВУ МИНИСТАРСТВА ВОЈНОГ, МАЛО САМОСТАЛАН

После увођења опште војне обавезе у Србији и нове Уредбе о ђенералштабној струци из 1884. године, Главни генералштаб српске војске постаје непосредни орган министра војног, у миру, а за време рата, када је образована Врховна команда, прелазио је, сем начелника Географског одељења,

у састав Штаба Врховне команде. После пораза у рату са Бугарском Главни генералштаб почео је да проширује своју надлежност у односу на војно министарство. Тако је 1888. војни министар генерал Коста С. Протић наредио да се Главном генералштабу непосредно шаљу извештаји о настави у војсци и годишњи извештаји команданата и војних надлештава.

И Уредба о уређењу Главног ђенералштаба, прописана 7. децембра 1896, оснажила је положај начелника Главног генералштаба у односу на војног министра. Главни генералштаб тада је подељен на Операцијско одељење, са одселима унутрашњим, спољним и мобилизацијским, Историјско одељење, којем су припадале ратна архива и библиотека и Географско одељење са географско-статистичким, тригонометријским, топографским и топографским одсеком, са радионицом и картографским депоом. Прецизно је одређено које дужности у Штабу Врховне команде припадају појединим лицима из Главног генералштаба, па је начелник Главног генералштаба заузимао положај начелника Штаба Врховне команде.

Војвода
Радомир Путник

Војвода
Петар Бојовић

Војвода
Живојин Мишић

Само годину дана касније положај начелника Главног генералштаба поново се променио, када је 25. децембра 1897. установљена Команда активне војске, са краљем Миланом Обреновићем на челу. Док се налазио на челу Команде активне војске, краљ Милан имао је првенство у војним пословима у односу на војног министра иако му је формално био потчињен. По укидању Команде активне војске Главни генералштаб поново делује као засебно надлештво. Од 1902. године начелник Главног генералштаба о свим важнијим пројектима и пословима непосредно реферише краљу, врховном команданту војске. Тако је личност краља Милана допринела да се ојача положај начелника генералштаба.

Остаје чињеница да су оснивањем Главног генералштаба српске војске и његовим постепеним развојем и осамостаљивањем створени услови за одговарајући мирнодопски развој српске војске и активне припреме за сукобе и ратове који су уследили. Почетком 20. века Главни генералштаб српске војске био је организован на модеран начин, по угледу на генералштаб пруске војске. Самосталан и независан положај начелника Главног генералштаба, у односу на војног министра, омогућио је да војни послови у Србији теку непрекидно и несметано у једном правцу. Проучавањем територије Балканског полуострва и квалитетном проценом могућности противника, генералштабни официри израђивали су планове мобилизације и концентрације у складу са потребама и могућностима српске војске. Сви планови Главног генералштаба за рат Србије против суседних држава, Турске, Бугарске и

Аустроугарске, били су дефанзивни. Организација и мирнодопски рад Главног генералштаба српске војске добили су своју потврду и најбољу оцену у балканским ратовима 1912–1913. и Првом светском рату 1914–1918. године.

РЕОРГАНИЗАЦИЈЕ У СКЛАДУ С ВРЕМЕНОМ

Након Првог светског рата организациона структура се додатно усложњава, а некадашњи одсеци прерастају у одељења. Пред Други светски рат, због обједињавања и координације функција, формирају се три дирекције са шест одељења – Прва (Обавештајно и Оперативно одељење), Друга (Организацијско и Саобраћајно) и Трећа (Наставно и Историјско). Генералштаб је мењао име у Главни ђенералштаб војске Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије. На његовом челу налазиле су се неке од најзначајнијих личности српске војне историје, какви су генерал Јован Мишковић или војводе Радомир Путник, Живојин Мишић, Петар Бојовић. После Другог светског рата мења назив и карактеристике, сходно развоју војске, односно армије којој је на челу, па тако имамо Генералштаб Југословенске армије, потом оружаних снага СФРЈ, па Војске Југославије, Војске Србије и Црне Горе и данас, Генералштаб Војске Србије.

Посебну улогу Генералштаб је одиграо у припреми одбране СР Југославије од агресије НАТО-а 1999. године. Планирао је и координисао употребу свих видова војске у супротстављању ваздушним нападима и евентуалној копненој инвазији.

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ НОВИМ ОКОЛНОСТИМА И ПОТРЕБАМА

Непосредно након агресије НАТО-а на СРЈ, Генералштаб Војске Југославије задржао је претходну организацијско-формацијску структуру. Сложено безбедносно окружење, како на глобалном, тако и на регионалном нивоу, и даље је представљало значајан фактор угрожавања безбедности државе. У складу са тим околностима Генералштаб наставља да функционише према дотадашњој структури и задацима. Прва велика реорганизација Генералштаба Војске Југославије извршена је 2002. године ради ефикаснијег командовања и контроле. Суштинска измена огледала се у процесу промене места и улоге надлежних целина за инспекцијске и стамбене послове, који су прешли у надлежност Министарства одбране. Ово се мора посматрати и у контексту тек уведених механизма демократске контроле Војске Југославије. Бројно стање припадника ГШ ВЈ остало је готово непромењено.

Убрзани рад на стварању ефикасније и ефективније Војске довео је и до организационо-формацијских промена у Генералштабу државне

заједнице Србија и Црна Гора. Зарад ефикаснијег деловања, организација Генералштаба прати промене у војсци и видовима, организованим на бригадном саставу потчињених јединица, чиме је достигнут виши ниво интероперабилности са партнерима из УН и НАТО-а. У тој историјској фази развоја начелник Генералштаба добија помоћнике за РВ и ПВО, РМ и КоВ. Само две године доцније, након раздруживања са Црном Гором, највише промена претрпео је део Генералштаба који се бавио пословима Ратне морнарице. Новину реорганизације представљало је увођење Здружене оперативне команде, целине која је имала за задатак да организује, контролише, прати и усмерава стално задејствоване снаге у све три мисије Војске. Представљала је практично стално запоседнуто и функционално командно место стратегијског нивоа.

Променом организације 2008. године суштински су имплементирани одређени циљеви политике одбране, извршен је покушај приближавања европској одбрамбеној инфраструктури и иницирано одржавање постојећих ресурса војске до стварања услова за њену потпуну модернизацију и опремање. Иако суштинска промена ове реорганизације није била видљива на папиру,

изузетно је значајна због промене приступа, отварања према страним понуђачима и стварања услова за модернизацију постојећих система.

Новом реорганизацијом ГШ Војске Србије, реализованом 2019. године, отишло се корак напред у обједињавању одређених функција, чиме је повећана ефикасност система, смањено време реакције стратегијског нивоа у односу на оперативни и тактички. Новину је унело коришћење и различитих софтвера и апликација који су упростили процесе прикупљања и обраде података са великом вероватноћом њихове поузданости. Тренд опремања, дигитализације, ефикасности, заштите и безбедности целокупног састава војске подигнут је на виши ниво, а захваљујући оптималној организацији радних и штабних процеса, време од издавања до извршења задатка смањено је на прихватљиву меру у реалном времену.

ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ ДАНАС

Генералштаб Војске Србије јесте највиши стручни и штабни орган за припрему и употребу Војске у миру, ванредном и ратном стању. У саставу је Министарства одбране, предлаже и операцио-нализује одлуке за припрему и употребу Војске Србије из надлежности председника Републике и начелника Генералштаба Војске Србије. У складу са функционалним принципом организације, обавља послове који се односе на израду доктринарних докумената, планова употребе и мобилизације Војске Србије, смерница за изградњу оперативне и функционалне способности Војске Србије, припрему аката о организацији команди, јединица и установа Војске Србије, геотопографско обезбеђење и израду геотопографског материјала за потребе одбране и других корисника ван система одбране, организовање мера приправности и друге послове одређене законом и одлукама председника Републике и актима командовања. О раду и стању у Војсци Србије, Генералштаб Војске Србије обавештава и извештава председника Републике или министра одбране. У складу са законом и плановима одбране, Генералштаб Војске Србије се организује и припрема за одбрану и обезбеђује јединство организације, припреме и дејства Војске Србије, врши редовну контролу и оцењивање оперативних и функционалних способности команди, јединица и установа Војске Србије.

Генералштаб Војске Србије је организован на функционалном принципу. Организационе јединице су Кабинет, управе и одељења. Кабинет начелника Генералштаба Војске Србије обавља аналитичке, оперативно-планске и административне послове за потребе начелника Генералштаба и његовог замени-

ка, планира, припрема и организује радне и протоколне активности начелника и заменика начелника Генералштаба Војске Србије.

Управа за људске ресурсе (Ј-1) јесте организациона јединица Генералштаба Војске Србије намењена за обједињавање задатака у персоналној, морално-психолошкој и верској функцији.

Управа за обавештајно-извиђачке послове (Ј-2) Генералштаба Војске Србије обавља послове који се односе на обавештајно обезбеђење Војске Србије, електронска и противелектронска дејства, геотопографско обезбеђење система одбране и подршку командовању специјалним јединицама Војске Србије. Непосредно су јој потчињени 224. центар за електронска дејства и Војногеографски институт – „Генерал Стеван Бошковић”.

Оперативна управа (Ј-3) јесте ужа унутрашња јединица Генералштаба, надлежна за планирање, организовање, координацију, извршење и контролу послова и задатака проистеклих из оперативне функције. Управи је непосредно потчињен Центар за мировне операције.

Управа за логистику (Ј-4) јесте интервидовска организациона јединица Генералштаба Војске Србије намењена за планирање, организацију и реализацију логистичке подршке Војске Србије, командовање потчињеним јединицама и изградњу

њихове оперативне способности. Потчињена јој је 608. логистичка база.

Управа за развој и опремање (Ј-5) јесте организациона јединица Генералштаба Војске Србије намењена за опремање наоружањем и војном опремом, израду планова научноиздавачке делатности за Војску Србије, пројектовање организације и припрему мобилизације Војске Србије. Овој управи је непосредно потчињен Технички опитни центар.

Управа за телекомуникације и информатику (Ј-6) јесте интервидовска организациона јединица Генералштаба Војске Србије намењена за планирање, организовање, координацију и контролу телекомуникационо-информатичког обезбеђења Министарства одбране и Војске Србије. Непосредно су јој потчињени Бригада везе, Центар за командно-информационе системе и информатичку подршку, Центар за примењену математику и електронику и Центар за информациону безбедност.

Управа за обуку и доктрину (Ј-7) јесте организациона јединица Генералштаба Војске Србије намењена за развој и управљање системом обуке у систему одбране и за израду доктрина и правила за употребу Војске. Потчињен јој је Центар за обуку путем симулација.

Управа војне полиције је организацијска јединица Генералштаба Војске Србије намењена за планирање, организацију, координацију и контролу

ЗАХТЕВ ВРЕМЕНА И ОФИЦИРА

Први српски официр који је предложио да се Генералштаб формира и у нашој војсци био је генералштабни мајор Љубомир Ивановић, који је своја размишљања о устројству тог органа објавио 1869. године у часопису „Војин“, претечи „Одбране“. Седам година касније, у време припрема земље за српско-турске ратове, Уредбом од 5. фебруара 1876. године, формиран је Главни ђенералштаб српске војске. Тада је министар војни био пуковник и касније генерал Тихомиљ Николић.

војнополицијских послова и задатака за потребе Министарства одбране и Војске Србије. Управи су непосредно потчињени Криминалистичко-истражна група, Центар за усавршавање кадрова војне полиције и Центар за оперативнo-техничку подршку војне полиције.

Одељење за финансије (Ј-8) јесте организациона јединица Генералштаба Војске Србије надлежна за обављање послова који се односе на финансијско и материјално пословање и контролу над управљањем и коришћењем средстава у Војсци Србије.

Одељење за цивилно-војну сарадњу (Ј-9) носилац је послова цивилно-војне сарадње у систему одбране Републике Србије. ■

